

УДК 655.4/.5(477:100)

DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).9-16

Лариса Татарінова,

старший науковий співробітник відділу моніторингу
засобів масової інформації Книжкової палати України,

e-mail: larysa@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7950-7773>

Деякі тенденції розвитку книгодрукування у провідних країнах світу

У статті досліджено динаміку світового книговидання та визначено країни-лідери, оскільки книговидавнича справа — один із найважливіших складників креативної економіки, а показники випуску друкованої продукції слугують індикаторами культурного розвитку країни. Проаналізовано чинники, що зумовлюють конкурентоспроможність найбільших видавництва на світовому ринку; виявлено напрями розвитку вітчизняного книговидання; розглянуто питання щодо спільних проблем у різних країнах, як-от: збільшення витрат на виробництво та зменшення прибутку внаслідок скорочення накладів видань, зростання собівартості та цін на виробничі матеріали; поширення мультимедійних й інших засобів розваг, що спричиняє дефіцит вільного часу, а отже зниження інтересу до книги та читання загалом. Проаналізовано сучасну тенденцію розвитку світової книжкової галузі, для якої характерний одночасний випуск друкованої та цифрової продукції, створення мультимедіавидань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо-, відеоефекти. Зазначено, що книговидання — це великий бізнес, дохід від якого значно перевищує сфери кіно, популярної періодики, відеоігор та музики.

Досліджено тенденції книговидання в країнах, населення яких має високий рівень освіти та розвинені традиції читання, що зумовлює попит на книги та розвиток видавничої галузі. Визначено країни-лідери не тільки в галузі продукування книг, а й у виробництві сучасного поліграфічного обладнання, комп'ютерного устаткування та програмного забезпечення. З'ясовано, яку роль на світовому книжковому ринку відіграють міжнародні медіаконцерни, що об'єднують книжкові, газетні й журнальні видавництва, типографії, книжкові мережі та споріднені галузі: телевізійні й інформаційні мережі, радіоканали, підприємства сфери розваг тощо. Окреслено напрями підвищення конкурентоспроможності української видавничої галузі з огляду на світовий досвід.

Ключові слова: книга; електронна книга; видавництво; читацька аудиторія; медіаконцерни; імпринти; книжковий ринок; медіаменеджмент

Постановка проблеми. Видавнича справа України потребує системного дослідження та комплексних заходів, що сприяли б її активізації. В наукових працях і практичній діяльності не приділено належної уваги питанням міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної видавничої галузі, не виявлено напрямів підвищення економічної ефективності у сфері книговидання України на основі світового досвіду.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми й тенденції розвитку світової видавничої галузі розглянуто у працях О. Афоніна, М. Сенченка [1], С. Водозазької [2], О. Сухорукової [3], Б. Брауна [13] та інших. Однак фундаментальні дослідження М. Сенченка та О. Афоніна були проведені до 2008 р., дослідниця С. Водозазька обмежилася 2010 р., а висновки О. Сухорукової базувалися на даних 2013—2014 рр. Тож постала потреба проаналізувати тенденції розвитку світової видавничої галузі за останні п'ять років, оскільки вона відрізняється високою динамікою розвитку, раптовими змінами головних гравців (маємо на увазі процеси злиття й розпаду медіаконцернів, утворення філій та імпринтів видавництв на світовому ринку), стрімкими темпами зростання чи спадання обсягів виробництва друкованої продукції тощо.

Метою статті є виявлення тенденцій сучасного розвитку книговидання у провідних країнах світу; аналіз культурних традицій та економічних чинників, що впливають на умови розвитку галузі, конкурентоспроможність та успішну роботу видавництв; внесок книговидавничої галузі в національну економіку, її місце на світовому ринку; можливості підвищення ефективності видавничої діяльності в Україні.

Інформаційною базою дослідження слугували статистичні матеріали та доповіді Міжнародної асо-

ціації видавців (International Publishers Association, IPA), ЮНЕСКО, статистичні матеріали, надані книжковими палатами Польщі, Росії, України, матеріали наукових конференцій, довідкова та реферативна література з теми дослідження [12; 15; 16; 17; 18].

Виклад основного матеріалу дослідження. Книги — невіддільна частина нашого життя. Вони водночас є об'єктом і культури, і соціальної інформації. У людства немає досконалішого за книгу інструменту, щоб сформувати свідомість особистості, навчити її мислити та бути відповідальним членом суспільства. З появою різноманітних засобів інформації (від кіно до електронних носіїв) упродовж століття експерти зауважують про швидкий кінець ери книгодрукування, пророкуючи, що до 2020 р. паперові видання зникнуть взагалі. Проте видатний письменник і вчений-семіотик У. Еко у книзі "Не сподівайтесь побутися книжок" запевнив світ, що "заходу галактики Гутенберга" не відбудеться.

За даними ЮНЕСКО, зібраними впродовж 2012—2017 рр., щорічно у світі виходить друком приблизно 2,2 млн назв книг [4], а на 2020 р. передбачено зростання до 2,4 млн, тож аналіз статистики галузі спростовує песимістичні прогнози.

Справді, якщо світовий щорічний обсяг книговидання становить майже 2,2 млн титулів книг, то щодня з'являється понад 6 тис. нових видань, а це понад 250 примірників щогодини, тобто кожну хвилину з друкарського верстата сходять 3—4 нові книги! Наразі важко навести точні показники випуску друкованої продукції у глобальному масштабі (хоча дослідники вважають, що кількість надрукованих видань сягає майже 140 млн назв).

Звичайно, світова динаміка книговидання нерівномірна. У 123 країнах функціонує майже 500 тис. видавництв, а першість тримають країни-лідери: США (120 тис.), Велика Британія (60 тис.), ФРН (20 тис.), Франція (25 тис.), Японія (12 тис.).

У 2016 р. частка книжкових ринків США та Китаю становила майже половину світового обсягу (США — 20%, Китай — 28%), тоді як, наприклад, Африки — лише 1,5%. На мільйон мешканців цього континенту припадає 25 назв книг, водночас в Європі цей показник перевищує 600 [4]. Користуючись ситуацією на ринку, країни-лідери широко експортують власну друковану продукцію, утворюють дочірні книговидавничі фірми й імпринти у країнах третього світу.

У сучасних умовах зростає рівень концентрації виробництва, зокрема в Німеччині чверть підприємств забезпечує потреби книжкового ринку. Видавництва, не витримуючи конкуренції з великими монополіями, змушені продавати свої активи гігантам ЗМІ, фінансовим корпораціям чи медіаконцернам.

Обсяг друкованої продукції постійно й неухильно зростає, й ці темпи значно вищі за темпи нарощення обсягів промислової та сільськогосподарської продукції, приросту населення й інших найважливіших сфер розвитку світової цивілізації.

Китай, котрому належить першість у галузі книгодрукування, загалом налічує 502 доволі потужних державних видавництва, тоді як в Америці видавництвами вважають і ті підприємства, що випускають 3—4, а то й 1—2 книги на рік [14]. Поява великої кількості нових дрібних видавничих підприємств, поглинання їх медіаконцернами, злиття та інші процеси на нестабільному ринку книгодрукування призвели до того, що статистична служба ЮНЕСКО припинила публікувати зведені дані про світову видавничу діяльність у "Статистичному щорічнику ЮНЕСКО" (UNESCO Statistical Yearbook). На цей час на офіційному сайті ЮНЕСКО та у збірнику наведено лише окремі відомості деяких країн, до того ж їх публікують зі значним запізненням. Єдиним кумулятивним джерелом інформації про стан світового книговидання є дані вебсайта Міжнародної асоціації видавців [5], підготовлені на основі матеріалів, наданих національними видавничими асоціаціями.

Спираючись на показники Міжнародної асоціації видавців, а також використовуючи інші джерела (періодичну пресу, матеріали книжкових виставок і ярмарків), авторка намагалася визначити рейтинг країн-лідерів світового книговидання та з'ясувати місце в ньому України. Втім, потрібно усвідомлювати та враховувати той факт, що ці статистичні відомості ґрунтуються на основі різних методик і мають різний ступінь достовірності.

Щороку випуск книг зростає майже на 2%, і цю тенденцію спостерігаємо вже кілька років поспіль. Найінтенсивнішу динаміку демонструє Китай, де 2016 р. обсяги випуску друкованої продукції збільшилися на 25%. Якщо проаналізувати показники, наприклад, Великої Британії, то зростання обсягів книговиробництва сягало 4%.

За отриманими доходами від книговидавничої галузі 2017 р. лідирували Іспанія, Китай і Туреччина. За експортом книжкової продукції 2017 р. провідні позиції посідали Велика Британія (1,5 млрд євро), США (1 млрд євро) та Іспанія (331 млн євро) [6].

У світовому масштабі читачі щороку витрачають приблизно 151 млрд дол. на придбання книг. Обсяги реалізації продукції на шести найбільших книжкових ринках становлять понад 90 млрд дол., або 60% загального продажу друкованої продукції. Зокрема, у США ці показники сягають 26% світового обсягу, в Китаї — 12%, Японії — 7%, Німеччині — 8%, Франції — 4%, Великій Британії — 3%.

Населення країн-лідерів має високий рівень освіти: 95% — у Китаї та Бразилії, 99% — у Японії, Франції, Великій Британії, Німеччині (за даними Програми розвитку ООН), а також стійкі традиції читання, що формують попит на книги. На купівельну спроможність споживачів впливає і розвиток економіки держави.

Випуск книжкової продукції в Україні характеризується такими тенденціями: кількість суб'єктів, які видавали книги 2018 р., порівняно з 2017 р. зменшилася з 1319 до 1260 (4,5%); кількість назв книжкової продукції зросла з 22 047 до 22 612 (2,6%). Загальний наклад збільшився з 45 127,2 до 47 022,1 тис. пр. (4,2%) (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Випуск книг за назвами у світі

Країна \ Рік	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Бельгія	4 612	4 452	5 100	1 581	даних немає	5 548
Бразилія	62 235	60 829	88 700	51 819	73 345	88 780
Велика Британія	184 000	220 330	173 000	180 590	187 813	189 750
Іспанія	76 734	78 508	73 200	51 354	119 778	76 140
Італія	64 117	63 922	65 900	даних немає	64 517	64 260
Китай	444 000	448 000	470 000	даних немає	даних немає	203 000
Корея	43 146	даних немає	45 200	380 523	85 991	44 541
Нідерланди	24 177	25 793	23 700	даних немає	даних немає	11 730
Німеччина	93 600	87 134	89 500	85 486	82 636	93 960
Норвегія	6 373	6 521	6 500	5 455	даних немає	6 340
Росія	102 152	112 126	112 647	117 076	117 359	116 915
США	304 912	даних немає	339 000	даних немає	даних немає	343 232
Туреччина	47 352	50 752	даних немає	55 782	104 283	даних немає
Україна	26 323	22 044	19 958	21 330	22 047	22 612
Фінляндія	8 870	даних немає	3 500	6 263	даних немає	4 015
Франція	95 483	98 306	106 800	71 909	104 671	67 670
Японія	77 910	76 465	76 400	даних немає	даних немає	76 581

Велика Британія — країна, в якій виходить друком найбільше назв книг на душу населення. За даними Міжнародної асоціації видавців за 2018 р., на один мільйон населення у цій країні було видано 2875 друкованих одиниць. Несподівано до трійки лідерів потрапили Тайвань і Словенія; Україна в цьому списку випереджає лідера світового видавничого бізнесу — Китай (табл. 2).

Таблиця 2

Випуск книг за назвами на 1 млн населення (2018)

Країна	К-сть назв книг
Велика Британія	2 875
Тайвань	1 831
Словенія	1 831
Словакія	1 780
Іспанія	1 620
Чехія	1 580
Норвегія	1 250
Австралія	1 176
Німеччина	1 160
Італія	1 020
Франція	1 010
США	1 043
Греція	870
Болгарія	820
Австрія	800
Росія	796
Румунія	749
Фінляндія	730
Польща	703
Нідерланди	690
Україна	535
Бельгія	490
Китай	392

На відміну від світової традиції обчислювати кількість назв на 1 млн населення, у країнах колишнього Радянського Союзу ведуть розрахунок на душу населення, тобто загальний наклад виданих книг розподіляється між жителями країни (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість книг на душу населення країн, що подають дані про наклади надрукованих видань (2017)

Країна	Загальний наклад книг та брошур (млн пр.)	К-сть населення (млн осіб)	К-сть книг на одиницю населення
США	2 693,1	327,63	8,21
Велика Британія	646,8	64,77	9,98
Бразилія	616,9	207,35	2,98
Росія	471,46	142,26	3,3
Франція	430,0	67,11	6,41
Туреччина	373,5	80,85	4,62
Іспанія	236,1	48,96	4,82
Мексика	227,2	124,57	1,82

Колумбія	75,2	47,7	1,57
Україна	45,13	42,41	1,06
Бельгія	22,2	11,5	1,93
Норвегія	20,4	5,32	3,83

Найбільші видавничі підприємства світу

Світова система книговидання відрізняється не тільки масштабністю, а й високою динамікою розвитку. Збільшення обсягів друкованої продукції відбувається завдяки залученню середніх і особливо дрібних підприємств, разом з якими в кожній країні діють об'єднання-гіганти, що випускають левову частку видань.

Найбільші медіаконцерни, котрі займаються, зокрема, й книговиданням, — це Penguin Random House (Велика Британія), Thomson Reuters (Канада), RELX Group (Reed Elsevier) (США — Нідерланди — Велика Британія). До десятки провідних медіахолдингів світу увійшли й дві видавничі групи з Китаю: Phoenix Publishing & Media Group та China South Publishing & Media Group (Zhong Nan). Дохід 50 провідних видавничих груп світу (тобто приблизно 0,01%) 2016 р. становив 37,74% загального доходу книжкової галузі.

Поглинання та злиття видавничих підприємств — поширене явище на міжнародному видавничому ринку. Наприклад, 2016 р. медіаконцерни Pearson (Велика Британія) і Bertelsmann (Німеччина) об'єднали видавничі підрозділи Random House й Penguin Group та створили видавництво Penguin Random House. Злиття двох потужних підприємств дало змогу придбати нове обладнання для цифрового друку й здешевити випуск видавничої продукції. Внаслідок об'єднання видавництв Macmillan Science and Education (Велика Британія) та Springer Science and Business Media (Німеччина) утворилася глобальна видавнича група з чисельністю працівників понад 13 тис. осіб та обсягом продажів 1,8 млрд дол. [8].

Загальні переваги об'єднань:

- комплексна реалізація продукції;
- можливість випуску одного й того самого контенту в різних форматах: книгах, кіно- й телефільмах, постановках, комп'ютерних іграх, продовжуваних виданнях;
- створення уніфікованої масової книги (оформлення, зміст і стиль), котру зручно реалізовувати в усьому світі;
- організація філій (імпринтів), що можуть адаптувати видання до вимог місцевих ринків.

У сучасному світі книгодрукування більшість великих видавництв є лише частиною медіаконгломерату. У переліку найбільших книговидавців зазвичай наведено компанії, що випускають не лише книги, а й інші види медіапродукції. "Книговидання — це хитра гра, в якій важко визначити переможця", — стверджують журналісти Livres Hebdo, які склали список найбільших книговидавництв 2019 р., а також репрезентували їх профілі та зразки продукції (табл. 4, 5) [9].

Найбільші книговидавці світу, або "Велика п'ятірка"

Видавництво	Найвідоміші імпринти	Дохід (дол. США)	Обсяги	Найпомітніші видання 2018 р.	Примітки
Penguin Random House (PRH)	Alfred A. Knopf, Crown Publishing, Viking Press	3,3 млрд	15 тис. назв книг; 800 млн пр. друкованих, аудіо- та електронних книг щорічно	Becoming by Michelle Obama, Educated by Tara Westover, and Born a Crime by Trevor Noah	Створено 2013 р. у США внаслідок об'єднання Penguin Books і Random House. Вважається найбільшим видавництвом галузі. Налічує понад 200 підрозділів. Перебуває у спільній власності багатонаціональних компаній Pearson PLC та Bertelsmann
Hachette Livre	Grand Central Publishing, Little, Brown and Company, Mulholland Books	2,7 млрд	20 тис. назв книг; 50 млн пр. друкованих книг, розповсюджує 80 млн книг	The President is Missing by Bill Clinton and James Patterson, Calypso by David Sedaris, and In Pieces by Sally Field	Провідне видавництво Франції та одне з найбільших в Європі. Належить Lagardère Group і налічує понад 150 відділень. Офіційно утворено 1992 р. Видає майже 20 тис. назв книг на рік, перевищуючи обсяги PRH
Harper Collins	Avon Romance, Harlequin Enterprises, Harper, William Morrow	1,5 млрд	Каталог — 200 тис. друкованих і 100 тис. електронних книг	The Woman in the Window by A. J. Finn, Girl, Wash Your Face by Rachel Hollis, and Magnolia Table by Joanna Gaines	Засновано 1989 р. у США внаслідок об'єднання компаній, є дочірньою компанією News Corp та має понад 120 окремих підрозділів, більшість з яких базується у США. У 2018 р. опублікувало більше за будь-яке інше видавництво найкращих книг року. Обсяги продажу електронних видань (включно з аудіокнигами) 2016 р. становили 19% загальної суми доходу
Macmillan	Farrar, Straus and Giroux, Picador, Thomas Dunne Books	1,4 млрд	Даних немає	Fire and Fury by Michael Wolff, The Hazel Wood by Melissa Albert, and Sadie by Courtney Summers	Створено 1843 р. і належить до видавничої групи Holtzbrinck (Велика Британія). Macmillan публікує оригінальні твори авторів, як-от Л. Керролл, Р. Кіплінг, В. Б. Сйтс
Simon & Schuster	Howard Books, Scribner, Touchstone	830 млн	2 тис. назв книг	Fear: Trump in the White House by Bob Woodward, The Library Book by Susan Orlean, and Elevation by Stephen King	Засновано 1924 р. у США, нині є дочірньою компанією CBS Corporation. Першим надрукувало твори авторів "втраченого покоління" Е. Гемінгвея та Ф. С. Фіцджеральда. Видало багато книг відомих письменників, поміж яких С. Кінг і Д. Браун. У 2018 р. опублікувало бестселери "Страх: Трамп у Білому домі" Б. Вудворда та "Підйом" С. Кінга

Таблиця 5

П'ять найбільших видавництв навчальної літератури

Видавництво	Дохід (дол. США)	Відомі імпринти	Друкована продукція	Примітки
McGraw-Hill Education	1,7 млрд	Glencoe / McGraw-Hill, Macmillan / McGraw-Hill, McGraw-Hill / Вища освіта	Тестові підручники (SAT та ACT), підручники з математики для початкових класів	Американське видавництво, що посідає провідне місце у сфері випуску підручників та навчальних програм. І хоча його нинішня стратегія орієнтована переважно на цифрові видання та технологічні новації, McGraw-Hill Education й досі лідирує на ринку паперових підручників
Houghton Mifflin Harcourt (HMH)	1,4 млрд	Clarion, Graphia, John Joseph Adams Books, Sandpiper	Підручники для початкових класів з усіх предметів	Офіційно створено 2007 р. після злиття компаній Houghton Mifflin та Harcourt у США. Як і McGraw-Hill і Cengage, НМН обслуговує освітній ринок, лівова частка його доходів — саме від випуску підручників, хоча вагомий сегмент видавничого репертуару належить кулінарним і дитячим книгам

Pearson Education	1 млрд	Adobe Press, Heinemann, Prentice Hall, Wharton Publishing	Підручники для вищої школи	Pearson PLC (Велика Британія) також є власником Penguin Random House, але його відділ Pearson Education обмежений публікацією академічної літератури. Видавництво впродовж останніх років зробило ставку на цифрові видання й досягло в цьому сегменті значних успіхів. Щоб охопити якнайбільше споживачів, співпрацює із сервісом із вивчення мов DuoLingo, також започатковано службу оренди підручників на вебсайті
Scholastic	майже 2 млрд	Arthur A. Levine, Klutz Press, Orchard Books	Підручники, книги для дітей	Засновано 1920 р. у США, нині залишається відносно недоторканим: на відміну від багатьох видавництв, має тільки одного власника. Є найбільшим у світі видавцем та розповсюджувачем дитячих книг, має постійні права на друк найвідоміших дитячих видань, зокрема серії романів про Гаррі Поттера (нещодавно придбаний від Bloomsbury) та "Голодні ігри". Постійно перевидає найпопулярніші дитячі книги
Cengage	1,5 млрд	Chilton, Education to Go, Gale, National Geographic Learning	Електронні підручники, довідкова та наукова література	Освітнє видавництво, обсяги продукції якого постійно зростають. Прибутки 2018 р. здебільшого надходили від продажу електронних підручників. Попри те, що нинішня бізнес-модель орієнтована на цифрові видання, Cengage видає довідкову та наукову літературу (підрозділ Gale). Поєднання високої репутації наукових видань Gale з можливостями інтернет-ресурсів Cengage дає високий результат

Решта великих видавництв, які хоч і не входять до "Великої п'ятірки", можуть похвалитися цікавими виданнями, широким спектром друкованої продукції та винятковим прибутком. До цього сегмента належить багато підприємств: від видавців манги (японських коміксів, котрі відрізняються від американських більш розгалуженим сюжетом) до університетських видавництв Оксфорда (табл. 6).

Таблиця 6

Решта великих видавництв

Видавництво	Дохід (дол. США)	Країна	Друкована продукція
Springer Nature	1,9 млрд	Німеччина	Академічні журнали та літературна класика
Wiley (John Wiley & Sons)	1,7 млрд	США	Тестові підготовчі матеріали та посібники з різних предметів
Oxford University Press	1,1 млрд	Велика Британія	Книги, журнали та ноти. Найвідоміший видавець словників, історичних посібників, художньої літератури
Kodansha	1,0 млрд	Японія	Манга, періодично публікує книги, а також видає кілька літературних журналів
Shueisha	1,0 млрд дол.	Японія	Манга, книги, журнали
Grupo Santillana	780,0 млн	Іспанія	Навчальні підручники з іспанської мови
Bonnier Books	760,0 млн	Швейцарія	Дитяча література
Editis	750,0 млн	Франція	Книги різних видів. Публікує видання французькою мовою, а також багато перекладів популярних міжнародних творів
Klett	730 млн	Німеччина	Навчальна та художня література
Egmont Books	500,0 млн дол.	Великобританія	Художня література для дітей, книги з малюнками
Эксмо-АСТ	387,0 млн	Росія	Художня література

В Україні немає великих видавничих концернів, галузь репрезентована лише середніми та малими підприємствами, що спеціалізуються переважно на випуску навчальної та художньої літератури, видань для дітей. Безумовно, весь ринок друкованої продукції вони не охоплюють.

З іноземних корпорацій діє тільки російська видавнича група "Махаон", що спеціалізується на ху-

дожній та дитячій літературі, але видає також комікси, подарункові, розвивальні та навчальні книги. Німецька "Бурда Україна", головним напрямом якої є випуск журналів, теж присутня на вітчизняному книжковому ринку: друкує 2—3 видання на рік, переважно кулінарної тематики, поради для домогосподарок та дитячу літературу. Російське видавництво "Ексмо" залишило український ринок 2014 р.

Залучення іноземних медіаконцернів може надати певні переваги вітчизняній видавничій галузі, зокрема: впровадження передових світових технологій, інвестиції, підвищення конкурентоспроможності продукції. Водночас є й ризики: посилення конкуренції на внутрішньому ринку країни і, як наслідок, згорання малих підприємств, поглинання вітчизняних компаній, втрата національної та культурної ідентичності.

Що таке імпринт? Приклади відомих імпринтів Росії та України

Імпринт — це підрозділ видавництва, що має власний бренд та випускає продукцію в окремій галузі, наприклад, тільки дитячу чи наукову літературу. На відміну від холдингу або концерну, фінансування імпринту обмежене, він підпорядковується головному видавництву, не завжди має права на книгу, котру випускає, але може користуватися загальними ресурсами компанії (технології чи кадри). Іноді імпринти створюють як результат поглинання одним підприємством інших.

У Росії функціонує кілька імпринтів, створених відомими видавництвами "Ексмо-АСТ" та "Азбука-Аттикус". Імпринти друкують книги у власному сегменті, для власної читачької аудиторії.

"Ексмо-АСТ" налічує 15 імпринтів, найвідоміші з яких Corpus та "Малыш". Corpus, заснований 2008 р., видає переклади та книги в жанрі non-fiction: біографії, мемуари, історичні, політичні, наукові дослідження, а також сучасну художню літературу. "Малыш" — найстарше книжкове видавництво Росії, що було засновано ще 1963 р., а 1999-го злилося з холдингом "АСТ". Друкує навчальну та художню літературу для дітей. "Малыш" перевидає книги 30—70-х рр. минулого століття, а також публікує твори сучасних авторів.

У 2016 р. видавництво "Ексмо" відкрило новий імпринт Fanzon, що друкує книги в жанрі фантастики.

Видавництво "Країна мрій" було відомо під цією назвою в Україні до 2014 р. Саме тоді "Ексмо" вирішило залишити український ринок, і "Країну мрій" реорганізовано в "КМ-Букс". 100% акцій мають Я. Маринювич та К. Клімашенко. Після утворення "КМ-Букс" бренд "Країна мрій" викупило видавництво "Ексмо-АСТ". Нині це імпринт, що видає дитячу літературу.

У 2006 р. видавництво "Махаон" придбало 100% акцій видавництв "Иностранка" та "КоЛибри", а 2008-го поглинуло видавництво "Азбука", зорганізувавши видавничу групу "Азбука-Аттикус". Отже, видавництва, що увійшли до цієї групи, стали імпринтами.

"Махаон" було засновано 1993 р., імпринт спеціалізується на випуску дитячої літератури.

"Иностранку" створено 2000 р. на базі часопису "Иностранная литература". Імпринт друкує переклади, спеціалізується на сучасній зарубіжній прозі. Одним із засновників був Г. Чхартішвілі, відомий під псевдо Борис Акунін.

"КоЛибри" організовано 2004 р. як імпринт "Иностранки". Після злиття всіх видавництв у холдинг, ці підприємства стали його рівноправними імпринтами.

"Азбуку" засновано 1995 р. Спеціалізується на класичній, сучасній та дитячій літературі. Найпопулярніша серія видавництва — "Азбука-классика" в м'якій обкладинці.

Найвідоміший вітчизняний імпринт — "Мавка", створений 2019 р. для випуску авторських коміксів для дітей на базі видавництва "Вовкулака" (англ. Vovkulaka), що спеціалізується на коміксах і графічних романах.

Бестселери року

Видавництва намагаються знайти та надрукувати книгу, яка б стала бестселером і мала рекордні показники продажу, попит і резонанс у читачьких колах. Бестселером усіх часів і народів, безперечно, є Біблія. Цю книгу від початку ери друкарства видано загальним накладом 180 млн пр. Щодо вимог до сучасного бестселера, то це насамперед здатність вражати й утримувати аудиторію. Наприклад, 2018 р. читачів надзвичайно цікавила політика, й бестселерами стали книги колишньої першої леді США М. Обами під назвою "Стати", видана Penguin Random House, та "Президент відсутній", котру написали Б. Клінтон та Дж. Патерсон, а видало Hachette Livre. Бестселерами видавництва Simon & Schuster, без сумніву, стала книга Б. Вудворта "Страх: Трамп у Білому домі". У табл. 4 наведено відомості про найпомітніші видання кожного з п'яти найбільших книговидавничих підприємств світу.

За даними інтернет-магазину Amazon, до трійки бестселерів 2018 р. також увійшов роман Д. Оуенс "Де співають раки". Дебютну книгу авторки у США сприйняли надзвичайно прихильно. Критики залишилися від роману в такому самому захваті, як і пересічні читачі. Детектив, трилер, мелодрама — у книзі вдало поєднано кілька жанрів, тож від неї справді важко відірватися. На другій сходинці вже згадана книга М. Обами, а третю позицію посідає роман-автобіографія Т. Вестовер "Освічена". Це історія дівчини-індіанки, яка тільки у 17 років пішла у перший клас. Прагнення до знань привели її до Гарвардського та Кембриджського університетів. Тільки тоді дівчина замислилася, чи не поїхала надто далеко від дому, чи є можливість повернутися до рідних.

Бестселери, безумовно, — це найкращі книги, що викликають суспільний резонанс, але ними можуть стати не тільки шедеври літератури. Наприклад, 2015 р. у США найактивніше продавалася книга розмальовок для дорослих Secret Garden Дж. Бесфорд. Люди активно купували видання, оскільки розмальовки здатні, як стверджують неврологи, зменшити занепокоєння й, можливо, викликати у людини медитативний стан під час розфарбовування.

Коротко про електронні книги. Для сучасної тенденції розвитку світової книжкової галузі притаманні одночасний випуск друкованої й цифрової продукції, створення мультимедіавидань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо- та відеоефекти.

У Великій Британії електронні книги охоплюють 25% ринку, у США — 21%, у Німеччині — майже 10%, в Іспанії — 5%, у Франції — 3%. У США та Великій Британії показники реалізації цифрових

видань упродовж 2008—2015 рр. зросли з 270 млн до понад 5 млрд дол., проте 2016 р. знизилися, зокрема, за даними Асоціації американських видавців, за перші дев'ять місяців 2016 р. у США продаж такої продукції скоротився на 18,7% [10]. Тенденція до зменшення обсягів реалізації електронних книг і зростання попиту на друковані спостерігалася впродовж 2017—2018 рр. на теренах ЄС, тоді як у країнах Азії випуск цифрової літератури збільшується. Наприклад, 80% книжкового ринку Південної Кореї нині становлять електронні книги [11]. За той самий час реалізація видань у м'якій обкладинці зросла на 7,5%, а в палітурці — на 4,1%. Можливо, дається взнаки "втома від екрана", й люди хочуть відпочити від електронних книг. У паперових виданнях легше "орієнтуватися", їхню естетичну й тактильну привабливість важко переоцінити. До того ж, за результатами досліджень, читання цифрових книг перед сном негативно впливає на нервову систему й серцевий ритм.

Висновки. Сучасні тенденції розвитку світового книговидавництва мають такі ознаки: зростання обсягів випуску друкованих книг та зниження — електронних; нарощення темпів книгодрукування за назвами та

зменшення накладів; розширення діяльності міжнародних медіаконцернів. Характерними рисами також є одночасний випуск друкованої та цифрової медіапродукції, створення мультимедіавидань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо- та відеоефекти.

Майже кожна країна впроваджує власні моделі державного регулювання видавничої галузі, що різняться ступенем лібералізації та запровадженими методами. Системи книгорозповсюдження країн-лідерів зазвичай підтримує уряд, і вони мають чимало спільних ознак. З огляду на світовий досвід напрямами підвищення конкурентоспроможності української видавничої справи можуть стати такі: концентрація галузі заради зменшення витрат на виробництво та собівартості книги; оновлення устаткування, впровадження інновацій та медіаменеджменту; створення мультимедіавидань та використання потенціалу всіх складників галузі; гарантований захист авторських прав; сприяння становленню системи книгорозповсюдження (створення книжкових клубів і книготорговельних ланцюжків); всебічна видавнича промоція й реклама книги та читання; використання засобів непрямої підтримки книговидавництва.

Список використаної літератури

1. Афонін О. В. Українська книга в контексті світового книговидавництва / О. В. Афонін, М. І. Сенченко ; Державна наукова установа "Книжкова палата України ім. Івана Федорова". — Київ : Книжкова палата України, 2009. — 277 с.
2. Водозазька С. Інноваційні особливості розвитку видавничого ринку Німеччини / С. Водозазька. — Режим доступу: <http://socialscience.com.ua/article/821>. — Назва з екрана.
3. Сухорукова О. Світове книговидавництво: уроки для України / О. Сухорукова. — Режим доступу: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3\(86\)/6.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3(86)/6.pdf). — Назва з екрана.
4. UNESCO Official Website. UNESCO Database Report. — Mode of access: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/resources/publications/unesdoc-database/>. — Title from the screen.
5. International Publisher Associations. Annual Report 2017—2018. — Mode of access: https://www.internationalpublishers.org/images/aa-content/ipa-reports/ipa-annual-report-2018/IPA_Annual_Report_2018.html. — Title from the screen.
6. The Global Publishing Industry in 2017. — Mode of access: https://books.google.com.ua/books?id=KFWRDwAAQBAJ&pg=PA3&lpg=PA3&dq=he+Global+Publishing+Industry+in+2017+-+WIPO&source=bl&ots=yf4wN_1qo0&sig=ACfU3U0a-9xyfbyZE_ivhiAayIDxhHmcNQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwj3uN-flDLIAhXRLIAKHWDVDCgQ6AEwCHoECAkQAQ#v=onepage&q=he%20Global%20Publishing%20Industry%20in%202017%20-%20WIPO&f=false. — Title from the screen.
7. Офіційний сайт Книжкової палати України. Оперативні дані випуску книжкової продукції у 2019 році. — Режим доступу: <http://www.ukrbook.net>. — Назва з екрана.
8. Міжнародна асоціація видавців (IPA) та інтелектуальної власності (BOIB) 2018—2019 рр. — Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey. — Назва з екрана.
9. Livres Hebdo. Bookshop, un outil de gestion full web léger, mobile et évolutif pour votre librairie. — Mode of access: <https://www.livreshebdo.fr/>. — Title from the screen.
10. Global eBook: A report on market trends and developments / Written by Ruediger Wischenbart. — Mode of access: <http://www.wischenbart.com>. — Title from the screen.
11. Distribution of titles published in the retail sector by publication type. — Mode of access: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey. — Title from the screen.
12. Книгорозповсюдження у Франції. — Режим доступу: <https://lektisii.com/1-51667.html>. — Назва з екрана.
13. Браун Б. Керівництво з глобальних навичок читання. — Режим доступу: <https://geediting.com/world-reading-habits>. — Назва з екрана.
14. Sophie Rochester and Xin Lin. The Publishing Landscape in China: New and Emerging Opportunities For British Writers. — Mode of access: http://theliteraryplatform.com/collective/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/The_Publishing_Landscape_in_China_2015.pdf. — Title from the screen.
15. Oficjalna strona Polskiej Izby Książki. Raport z badania czytelników książek i e-booków, Legimi. — Mode of access: <http://www.pik.org.pl/>. — Title from the screen.
16. Report for Selected Countries and Subjects. — Mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx>. — Title from the screen.
17. VAT/GST on Books & E-books. An IPA/FEP Global Special Report. — Mode of access: <http://www.internationalpublishers.org/images/>. — Title from the screen.
18. Rüdiger Wischenbart. IPA Global Publishing Statistics. — Mode of access: https://www.internationalpublishers.org/images/global-publishing-statistics/2013/IPA_Global_Publishing_Statistics.pdf. — Title from the screen.

Larysa Tatarinova

Some trends in the development of book printing in the leading countries of the world

The article explores world book publishing and identifies the leading countries. Book publishing is one of the most important components of a creative economy, and book production indicators are indicators of a country's cultural development. The study identifies the factors that determine the competitiveness of the largest publishers in the world market. The tendencies of development of the domestic book publishing are revealed. Consideration is given to whether common problems in different countries are common, such as rising production costs and declining profits due to a decrease in print runs, rising costs and prices for production materials; the proliferation of multimedia and other entertainment and, consequently, a lack of free time, which caused a decrease in interest in the book and reading in general. Trends in book publishing in countries with high levels of education have been investigated, as well as developed reading traditions that provide demand for books and the development of the publishing industry.

Book publishing trends in countries with high levels of education have been investigated, as well as developed reading traditions that provide demand for books and the development of the publishing industry. We have found leading countries not only in the field of book production, but also in the production of advanced printing equipment, computer equipment and software. The features of book distribution systems in different countries of the world are investigated. The role of international media groups, combining books, newspapers and magazines of various sizes, typography, book networks and related industries, such as television and information networks, radio channels, entertainment companies and more, has been revealed in the global book market. Trends in the competitiveness of paper and e-books are revealed. Preferences of readers in different countries of the world, and the benefits of paper publications were explored.

Keywords: book; e-book; publishing; readership; media concerns; imprints; book market; media management

References

1. Afonin O. V., Senchenko M. I. (2009). *Ukrayinska kniga v konteksti svitovogo knigovidannya*. Kyiv: Knizhkovaya palata Ukrainy.
2. Vodolazka S. (2019). *Innovacijni osoblivosti rozvitku vidavnicnogo rinku Nimechchini*. Available at: <http://socialscience.com.ua/article/821>.
3. Suhorukova O. (2019). *Svitove knigovidannya: uroki dlya Ukrainy*. Available at: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3\(86\)/6.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3(86)/6.pdf).
4. UNESCO Official Website. *UNESCO Database Report*. (2019). Available at: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/resources/publications/unesdaoc-database/>.
5. *International Publisher Associations. Annual Report 2017—2018*. (2019). Available at: https://www.internationalpublishers.org/images/aa-content/ipa-reports/ipa-annual-report-2018/IPA_Annual_Report_2018.html.
6. *The Global Publishing Industry in 2017*. (2019). Available at: https://books.google.com.ua/books?id=KFWRDwAAQBAJ&pg=PA3&lpg=PA3&dq=he+Global+Publishing+Industry+in+2017+-+WIPO&source=bl&ots=yf4wN_1qo0&sig=ACfU3U0a-9xyfbyZE_ivhiAayIDxhHmcNQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwj3uN-f1dLIAhXRLIAKHWDVDCgQ6AEwCHoECAkQAQ#v=onepage&q=he%20Global%20Publishing%20Industry%20in%202017%20-%20WIPO&f=false.
7. Oficijnij sajt Knizhkovoyi palati Ukrainy. *Operativni dani vipusku knizhkovoyi produkciji u 2019 roci*. (2019). Available at: <http://www.ukrbook.net>.
8. Mizhnarodna asociaciya vidavciv (IPA) ta intelektualnoyi vlasnosti (VOIV) 2018—2019 rr. (2019). Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey.
9. Livres Hebdo. (2019). *Bookshop, un outil de gestion full web leger, mobile et evolutif pour votre librairie*. Available at: <https://www.livreshebdo.fr/>.
10. Wischenbart R. (2019). *Global eBook : A report on market trends and developments*. Available at: <http://www.wischenbart.com>.
11. *Distribution of titles published in the retail sector by publication type*. (2019). Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey.
12. *Knigorožpovsyudzhennya u Franciyi*. (2019). Available at: <https://lektii.com/1-51667.html>.
13. Braun B. (2019). *Kerivnicтво z globalnih navikiv chitannya*. Available at: <https://geediting.com/world-reading-habits>.
14. Sophie Rochester and Xin Lin. (2019). *The Publishing Landscape in China: New and Emerging Opportunities For British Writers*. Available at: http://theliteraryplatform.com/collective/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/The_Publishing_Landscape_in_China_2015.pdf.
15. *Oficjalna strona Polskiej Izby Książki. Raport z badania czytelników książek i e-booków*, Legimi. (2019). Available at: <http://www.pik.org.pl/>.
16. *Report for Selected Countries and Subjects*. (2019). Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx>.
17. *VAT/GST on Books & E-books. An IPA/FEP Global Special Report*. (2019). Available at: <http://www.internationalpublishers.org/images/>.
18. *Rudiger Wischenbart. IPA Global Publishing Statistics*. (2019). Available at: https://www.internationalpublishers.org/images/global-publishing-statistics/2013/IPA_Global_Publishing_Statistics.pdf.

Надійшла до редакції 5 грудня 2019 року